

ספרו החדש של מרדכי נאור, "הרמטכ"ל הראשון
יעקב דורי" (מערכות והוצאת מודן, תשע"ב)
מסביר את סוד קסמו של דורי בעיני בן-גוריון
בפרט ובעיני בני דורו בכלל

הרמטכ"ל הראשון יוצא לאור

מפעל ספרותי בעל חשיבות תיעודית מהמעלה הראשונה לקחו על עצמם הוצאת מערכות וההיסטוריון ד"ר מרדכי נאור בהתגייסותם לכתובת תולדות חייו של הרמטכ"ל הראשון, רב-אלוף יעקב דורי. חשיבות הספר החדש נעוצה בהנחת המסד הביוגרפי המוסמך והנרחב של מי שעמד בראש המטה הכללי של ההגנה ושל צה"ל במשך שמונה שנים וחצי. למעשה, לא רבים הם מפקדי המערכה לעצמאות שהביוגרפיות שלהם נכתבו בהעמקה מחקרית. די אם יצוין שטרם נכתבו מחקרים היסטוריים על אישים מרכזיים רבים ובהם אליהו גולומב, יצחק שדה, יגאל ידין, משה כרמל, מנחם בגין ויצחק שמיר. הביוגרפיות על יגאל אלון, על שאול אביגור ועל ישראל גלילי יצאו לאור רק בעשור האחרון.

עשור שנות רמטכ"לות

הרמטכ"ל הראשון, יעקב דורי (1899-1971), נולד באודסה ובהיותו בן 6 עלה עם הוריו ארצה. המשפחה השתקעה בחיפה, ודורי נמנה עם תלמידי המחזור הראשון בבית הספר הריאלי בעיר. בגיל 18 התגייס לגדוד העברי (הארץ-ישראלי) שהוקם בשלהי מלחמת העולם הראשונה בצבא הבריטי. הוא סיים בהצטיינות קורס מקלעים שנחשב בשעתו לגולת הכותרת בהתמקצעות הצבאית.

בתום שירותו למד דורי חמש שנים הנדסה אזרחית באוניברסיטת ג'נט בבלגיה וסיים את לימודיו בהצטיינות. עם שובו ב-1926 מונה למהנדס תוכניות הבינוי של היישובים החדשים בעמק יזרעאל ("תוכנית האלף"), אך בגלל המשבר הכלכלי הקשה פוטר כעבור שנה והפך למובטל. בעקבות זאת חידש דורי את קשריו עם מערכת הביטחון ומונה לסגנו של יעקב פת, מפקד ההגנה בחיפה.

במאורעות תרפ"ט (1929) הפגין לראשונה את כישוריו הפיקודיים. ב-1930 התמנה לסגן המהנדס הראשי של מחלקת ההתיישבות בסוכנות היהודית בירושלים והצטרף להנהגת ההגנה בעיר. באותה העת התחולל משבר הפרישה של אברהם תהומי ושל חבריו, מבכירי ההגנה בירושלים. לאחר פרישתם הם ייסדו את האצ"ל.

דורי נישא ב-1931 לַבְּדֵנָה, ובני הזוג הקימו את ביתם בחיפה. במשך כעשר שנים (1931-1940) היה דורי מפקד ההגנה בחיפה. בשלהי 1938 מונה למפקד לשכת (אגף) ההדרכה במפקדה הארצית של ההגנה נוסף על תפקידו בחיפה.

עם הקמת מטכ"ל ההגנה בספטמבר 1939 מונה דורי לרמטכ"ל ובמשך שמונה שנים וחצי עמד בראש מטכ"ל ההגנה וצה"ל.

עם התלקחות המאבק המזוין נגד הבריטים בסתיו 1945 התגלעו חילוקי דעות תפיסתיים ואישיים בינו למשה סנה, ראש המפקדה הארצית של ההגנה, ודורי יצא לנהל את הרכש הביטחוני בארה"ב. במשך שנה וחצי שימש יצחק שדה, שעמד בראש תנועת המרי העברי, ממלא מקום הרמטכ"ל.

ביוני 1947 חזר דורי ארצה ושב למשרת הרמטכ"ל. דורי סבל מבעיות רפואיות, ובמהלך שבעת החודשים הראשונים של מלחמת העצמאות (ינואר-יולי 1948) עבר ניתוח אולקוס ותקופת החלמה ממושכת. מאוגוסט 1948 מילא את תפקיד הרמטכ"ל עד שבקיץ 1949

ד"ר ניר מן
היסטוריון של היישוב היהודי
בארץ ישראל

שוב הידרדרה בריאותו, והוא דרש לסיים את תפקידו. בן־גוריון משך את הרמטכ"ל לתור ככל יכולתו, אולם לבסוף נאלץ להיענות לדרישתו. דורי סיים את תפקידו בנובמבר 1949, ולמחרת שחררו אושפי במשך ארבעה חודשים בשווייץ. עם שובו מונה לראש אגף המדע במשרד ראש הממשלה, ובפברואר 1951 נבחר למנהל הטכניון בחיפה. במשך 14 שנים עמד בראש המוסד האקדמי וקידם אותו בתנופה רבתי ובזרוע נטויה בחתימה למצוינות טכנולוגית. הוא נאלץ להתמודד עם משברים כספיים ועם מחאות קשות של סטודנטים נגד מדיניות המשמעת שהנהיג. במשך שנתיים היה סגן ראש עיריית חיפה מטעם מפלגת רפ"י, ומשהתרופפה בריאותו נותר רוב הזמן ספון בביתו.

נאמנו של בן־גוריון

הספר החדש סוקר באופן כרונולוגי הן את סיפור חייו של דורי והן את תקופתו. נדמה כאילו תולדות היישוב והמדינה מתוארות דרך משקפיו של דורי - על חשבון הביוגרפיה הפרטית שלו. הפרק על ילדותו ועל נעוריו, לדוגמה, ממוקד בהיסטוריה של מערכת החינוך בחיפה - בית הספר היסודי אבטליה, מלחמת השפות והקמת בית הספר הריאלי והטכניקום. המידע על המשפחה ועל התערותה בארץ הוא דל ביותר. למעט אזכור קצרצר שהאב, אברהם צבי דוסטרובסקי, עבד בבית החרושת "עתיד", והאם מרים עזרה לכלכלת הבית בתפירה, הקורא אינו מקבל מידע בסיסי על בית הוריו. איפה התגוררו? איזו שפה דיברו בבית? מה היה מצבם הכלכלי? כיצד חגגו את חגי ישראל? על החוסר בפרטים ביוגרפיים מנסה המחבר לפצות באמצעות מסירת אינ־ספור פרטים מיותרים בכל פרקי הספר שאינם תורמים לתיאור דמותו של דורי ולניתוח פועלו. על שנות ילדותו של דורי באודסה מצוינים פרטים ספורים בלבד, ואילו אודסה עצמה זוכה לשלושה עמודים שלמים שבהם נידונים נושאים שונים - החל מההיסטוריה של העיר במאה ה־18 וכלה בהשפעת המרד על אוניית המלחמה פוטיומקין על כתיבת "מגילת האש" של ביאליק. עם זאת, תיאור ההיסטוריה מזווית עשייתו של דורי הוא מרתק. רצף התהפוכות הגורליות בדברי ימי העם היהודי והצינונות במחצית הראשונה של המאה ה־20 משתקף במסכת פעילותו של דורי, שניצב ברבים מצומתי ההכרעה של היישוב.

הספר מדגיש שוב ושוב את החשיבות הרבה שייחס דורי למשמעת. הדבר בא לידי ביטוי בדבריו ובכתביו - מה שמעורר בהכרח את סוגיית מנהיגותו. הדמות של הרמטכ"ל דורי כפי שמצטיירת בספר היא של טכנוקרט ואיש ארגון חמור סבר שתרם לייצוב המערכת הצבאית בסערת הטלטלות שזיעזעו את המדינה ואת צה"ל עם ייסודו. הוא היה מעין כינור שני ודרג עבודה לבן־גוריון בתחום הצבאי שנועד להוציא לפועל את החלטות כלשונו וכרוחו. הוא לא נחשב למצביא קרבי או להוגה דעות אסטרטגי והיה משולל כריזמה מנהיגותית. אולם דורי נחשב לבעל יושרה אישית ולאוטוריטה מקובלת במנגנון הפיקודי דאז. בנסיבות זמנו ובהרכב הנפשות הפועלות בצמרת הביטחונית היה דורי האיש הנכון בעיני בן־גוריון. לכן הוא התעקש למנותו לרמטכ"ל גם כשבחודשים הקריטיים ביותר של מלחמת העצמאות היה דורי מרותק למיטת חוליו מחוץ למעגל ההשפעה.

מקומו של דורי נפקד מניהול הקרבות של מלחמת העצמאות. עד ההפוגה השנייה הוא פשוט לא תיפקד, ואת המבצעים הגדולים בגליל ובנגב בתש"ט ניהלו מפקדי החזיתות. בספר מוזכרים רק חלק מהמבצעים המכוננים של צה"ל (יואב, חירם, חורב, עובדה), ששירתו את גבולות המדינה, והם מוזכרים בשמותיהם בלבד. קורא שאינו מכיר את מלחמת העצמאות עלול להתרשם שצה"ל עסק ב־1948 כמעט רק בענייני מינויים ותקציב. לסוגיה המהותית של הכפפת זרועות הים והאוויר לשליטת הרמטכ"ל, למשל, מיוחדים בספר שני עמודים וחצי. למותר לציין שאין בכוחם אפילו להציג את הנושא, קל וחומר שלא להסבירו או לנתחו. הספר מסתפק בציון העובדה שכדי לאכוף את מרות הרמטכ"ל על חיל הים מונה שלמה שמיר למפקד החיל, בלא שהיה לו ידע בסיסי בימאות ובלוחמה ימית.

בוויכוחים המהותיים על עיצובו של מבנה הצבא נחשב דורי לעושה דברו של בהסכמתו הרטרואקטיבית להטבעת אלטלנה ולהדחת ישראל גלילי (שהיה הרמטכ"ל בפועל עד קיץ 1948), בפירוק מטה הפלמ"ח ובמצום הדרסטי של הסד"כ הלוחם באביב 1949 (ובהגליית יגאל ידין, שהתנגד למהלך הזה בתקיפות, לשיחות שביתת הנשק בלואזן).

הספר, שמגולל את קורות חייו של הרמטכ"ל הראשון, נוגע בנושאים רבים משלב ההתהוות של צה"ל - החל בפרופיל הפיקודי של בכירי המטכ"ל, עבור דרך הזיקה בין הדרג הפוליטי לדרג הצבאי וכלה בתפיסות מבניות. מאליהן מתעוררות שאלות המשועות להעמקה מחקרית בתחומים כמו גיבוש האסטרטגיה היישובית, בניין הכוח, תפיסת ההפעלה, מבנה המטכ"ל, יחסי המטכ"ל עם מטות החזיתות המרחביות וכדומה.

בקיאותו העצומה של נאור בתולדות ההגנה ומדינת ישראל וכישרון הכתיבה שלו הופכים את הביוגרפיה למסמך היסטורי מלא וגדוש. חזקה על ההיסטוריונים שיידעו למצות מהביוגרפיה החדשה את הממצאים ואת התובנות להעשרת המחקר על תולדותיהם של כוח המגן ושל מלחמת העצמאות.

